

УДК 37.013.3

**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF USE OF
HEALTH-CONSERVING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE
EDUCATIONAL PROCESS OF MODERN EDUCATIONAL INSTITUTIONS
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ
ПРОЦЕСІ СУЧАСНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ**

Zalii R.V. / Жалій Р.В.*Candidate of Pedagogical Sciences / к.п.н.*

ORCID: 0000-0001-7424-0742

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
Полтава, 36011, пров. Першотравневий, 24
National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic", Poltava,
36011, Poltava, Pershotravneva Avenue, 24*

Анотація. Упровадження здоров'язберігаючих технологій в освітньому просторі вищої школи є нагальною потребою та вимогою сучасних реалій. Мета – простежити особливості використання інноваційних здоров'язберезувальних технологій у процесі фізичного виховання здобувачів ї освіти. Методи дослідження: аналіз наукових, навчально-методичних видань щодо предмету дослідження, аналізу та синтезу, об'єктивності й системності. Результати: здоров'язбереження potrаковано авторами як вплив сукупності суспільно-політичних, соціально-економічних, техніко-юридичних, санітарно-гігієнічних, протиепідемічних чинників на раціональне використання потенціалу здоров'я особи; з'ясовано, що особливого змісту воно набуває в освітній діяльності, оскільки в закладах освіти всіх ланок використовують здоров'язберезувальні технології. Зроблено висновок, що здоров'язберезувальні інноваційні технології в контексті дослідження становлять цілісну систему методів, прийомів, форм роботи зі студентами, які передбачають популяризацію здорового способу життя, формування культури здоров'язбереження з урахуванням необхідності оновлення змісту, методів, форм навчання і виховання, модернізації освітнього процесу завдяки використанню активних, інтерактивних методик, групових форм роботи й активізації пізнавальної діяльності. У медичному аспекті здоров'язберезувальні технології розглядаються з точки зору збереження здоров'я та його відновлення у результаті побудови послідовності факторів, що попереджують руйнування здоров'я при одночасному створенні системи сприятливих для здоров'я умов.

Ключові слова: інновації в освіті, інноваційні здоров'язберезувальні технології, здобувачі вищої освіти, здоров'язбереження.

Вступ.

У сучасному динамічному суспільстві існує стійкий інтерес до збереження та зміцнення здоров'я кожної людини. Метою дослідження є розгляд поняття та основних підходів до класифікації здоров'язберезувальних технологій, які використовуються в сучасних закладах освіти. Ця тема не нова не нова для досліджень тому безумовно ми з величезною повагою ставимось до тих набутоків професійних вчених які розкривали цю тему: праці Івана Зязюна, Любов Кравченко, Ніна Ничкало, Василя Кременя, Володимира Мокляка, Лесі Петренко. Обгрунтовані теоретичні методичні засади професійної освіти, тобто як майбутні фахівці не будуть здійснювати таку діяльність щодо здоров'язбереження та формування здорового способу життя ми знаходимо в науковому доробку Марини Гриньової, Руслана Жалія, Тетяни Круцевич, Богдана Шияна.

Водночас відсутність системних досліджень щодо практичної діяльності сучасних закладах освіти з використанням всього спектру здоров'язбережувальних технологій залишається недостатньо розробленою в сучасній педагогічній теорії та практиці.

Основний текст.

Загальновідомо, що здоров'я – це функціональний стан організму людини, який забезпечує тривалість життя, фізичну та розумову працездатність, достатньо високий рівень самопочуття, а також відтворення здорового потомства. Стан здоров'я не є чимось статичним. Це динамічний процес, а отже, стан здоров'я може покращуватись або погіршуватись. Кожна людина представляє собою відкриту динамічну систему, тому існує широкий діапазон поняття «здоров'я» – від абсолютного здоров'я до граничних із хворобою станів.

Важливо також підкреслити, що переважна більшість науковців дотримуються єдиної думки в тому, що здоров'я є системною якістю, яке характеризує людське буття в його цілісності [7, С. 14]. Системний принцип осмислення феномену здоров'я розкриває новітній ракурс осмислення природи індивідуального здоров'я, де останнє виступає процесом становлення свідомо вибудованої й доволіно регульованої життєдіяльності людини, яка містить власну мотивацію, цілі, завдання дії тощо.

Систематизація різних поглядів на категорію здоров'я виявила, що дослідники по-різному підходять до її визначення. Узагальнюючи наведені вище визначення категорії «здоров'я», доцільно зауважити, що у розглянутих визначеннях феномен здоров'я розуміється не лише як фізичне благополуччя, а й як психосоціальне.

Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. відкрив нові горизонти для реалізації ініціатив у сфері фізичної культури, спрямованих на підвищення якості вищої освіти, невід'ємними складовими якої є розвинений студентський спорт, культура рухової активності та навички здоров'язбереження. Так, ст. 26. «Основні завдання закладу вищої освіти» передбачає налагодження міжнародних зв'язків та провадження міжнародної діяльності в галузі освіти, науки, спорту, мистецтва і культури; а ст. 34. закріплює, що керівник закладу вищої освіти сприяє формуванню здорового способу життя у здобувачів вищої освіти, зміцненню спортивно-оздоровчої бази закладу вищої освіти, створює належні умови для занять масовим спортом [12].

Стаття 62 «Права осіб, які навчаються у закладах вищої освіти» Закону України «Про вищу освіту» містить норми про безоплатне користування бібліотеками, інформаційними фондами, навчальною, науковою та спортивною базами закладу вищої освіти; участь у заходах з освітньої, наукової, науково-дослідної, спортивної, мистецької, громадської діяльності, що проводяться в Україні та за кордоном, у встановленому законодавством порядку; моральне та/або матеріальне заохочення за успіхи у навчанні, науково-дослідній і громадській роботі, за мистецькі та спортивні досягнення тощо [5].

Норми ст. 16 Закону України «Про вищу освіту» передбачають систему забезпечення якості вищої освіти, яка складається з:

1) системи забезпечення вищими навчальними закладами якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості); 2) системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів та якості вищої освіти; 3) системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.

Обов'язковою для практичної діяльності з організації навчального процесу з фізичного виховання є розробка робочої навчальної програми з урахуванням кількості годин аудиторної, самостійної роботи відповідно до навчального плану напряму підготовки, спеціальності [2-3]. Нормативно визначено: робоча навчальна програма з фізичного виховання має враховувати: календарний план вивчення ігрових і, особливо, циклічних видів спорту, матеріально-технічну базу (наприклад, наявність легкоатлетичного манежу, власного чи орендованого басейну, завантаженість спортивних, гімнастичних залів), спеціалізацію викладача та його інтереси (у випадку наявності секційної роботи), спортивні захоплення студентів [7]. Чинний Закон України «Про вищу освіту» чітко визначає, що освітня діяльність – діяльність закладів вищої освіти, що провадиться з метою забезпечення здобуття вищої, післядипломної освіти і задоволення інших освітніх потреб здобувачів вищої освіти та інших осіб [2].

Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 року містить норми ст. 26. Фізична культура у сфері освіти: «Фізична культура у сфері освіти має на меті забезпечити розвиток фізичного здоров'я учнів та студентів... на принципах індивідуального підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, широкого використання різноманітних засобів та форм фізичного виховання і масового спорту, безперервності цього процесу протягом усього життя». Важливий принцип невичерпності запропонованих форм залишає елемент креативності та розширює можливість для активізації діяльності і в межах навчально-виховного процесу, і в позааудиторній роботі. У листі визначаються різні можливі варіанти. Хочемо звернути увагу на те, що передбачається індивідуальна форма роботи, яка реалізується шляхом закріплення за кожним студентом працівника кафедри фізичного виховання чи іншого спеціалізованого підрозділу, який виконує роль тьютора з питань оздоровлення та фізичного розвитку [1].

У процесі реалізації основних положень Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту» виникає чимало питань, пов'язаних із визначенням конкретних шляхів реформування та змістового й методичного наповнення навчальних дисциплін для здобувачів вищої освіти в руслі автономії вишів. З одного боку, держава створює умови для академічної свободи, академічної мобільності, з іншого – локальна нормотворчість має бути зваженою, досконалою та враховувати дію широкого кола чинних правових актів. Однак ключовим посилом чинного освітнього законодавства є обов'язок педагогічних, науково-педагогічних працівників сприяти формуванню навичок здорового способу життя у здобувачів вищої освіти, дбати про їхнє фізичне і психічне здоров'я (п.2 ст. 54 Закону України «Про освіту»), адже однією із засад

державної політики в цій сфері визначається «формування культури здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля.

Упровадження здоров'язберігаючих технологій в освітньому просторі вищої школи є нагальною потребою та вимогою сучасних реалій. Тому логічно в наступному підрозділі розглянемо базисні терміни, які використовуються в роботі. Здоров'язбереження трактуємо як вплив сукупності суспільно-політичних, соціально-економічних, техніко-юридичних, санітарно-гігієнічних, протиепідемічних чинників на раціональне використання потенціалу здоров'я особи; з'ясовано, що особливого змісту воно набуває в освітній діяльності, оскільки в закладах освіти всіх ланок використовують здоров'язбережувальні технології: від дошкільного закладу й позашкільля до основної, старшої (профільної), фахової передвищої, вищої освіти [6-7].

Здоров'язбережувальні інноваційні технології в контексті дослідження становлять цілісну систему методів, прийомів, форм роботи з майбутніми фахівцями з комп'ютерної інженерії, які передбачають популяризацію здорового способу життя, формування культури здоров'язбереження з урахуванням необхідності оновлення змісту, методів, форм навчання і виховання, модернізації освітнього процесу завдяки використанню активних, інтерактивних методик, групових форм роботи й активізації пізнавальної діяльності студентів [1;4].

У медичному аспекті здоров'язбережувальні технології розглядаються з точки зору збереження здоров'я та його відновлення у результаті побудови послідовності факторів, що попереджують руйнування здоров'я при одночасному створенні системи сприятливих для здоров'я умов.

Основними складовими здоров'язбережувальних технологій науковці виокремлюють медико-гігієнічні (дотримання режиму дня, режимів рухової активності, харчування і сну;), фізкультурно-оздоровчі (розвиток фізичних якостей, загартування) та лікувально-оздоровчі (забезпечення відновлення фізичного здоров'я) [1].

Здоров'язбереження, на думку М. Співака – це «процес зміцнення та збереження здоров'я, спрямований на перетворення емоційно-психологічної, фізичної та інтелектуальної сфер особистості», ціннісне ставлення до власного здоров'я і оточуючих, загальне усвідомлення особистої відповідальності за власне здоров'я. Сьогодні є низка альтернативних критеріїв класифікації здоров'язбережувальних інноваційних технологій.

Ми використовуємо такий поділ: профілактично-захисні (стосуються особистої гігієни та гігієни навчання); компенсаторно-нейтралізуючі (масаж, психогімнастика, пальчикова, дихальна, оздоровча, коригуюча гімнастики, фізкультхвилинки); стимулюючі (загартування, фізичні навантаження, прийоми психотерапії та фітотерапії); інформаційно-навчальні (листування, інформування) [3].

Існує інший підхід, який описує Є. Вишар: фізіотерапевтичні здоров'язбережувальні технології та технології фізичної культури та спорту. До перших належать кінезотерапія, рефлексотерапія, лазеротерапія, магнітотерапія, кліматотерапія, гідротерапія, фітотерапія, естетотерапія,

аромотерапія, іпотерапія та ін.

До технологій фізичної культури і спорту належить оздоровча фізична культура (різні види фітнесу й аеробіки, черлідінг, технології фізичної рекреації та ін.); адаптивна фізична культура [5-6].

Констатуємо, що спортивні ігри – це важливий засіб для прищеплення знань, умінь та навичок з конкретної спортивної гри, ґрунтовної мотивації до занять фізичною культурою і спортом, активної рекреаційної та рухової діяльності молоді. Порівняно нові види спортивних ігор (пляжні гандбол, футбол, волейбол) привертають до себе увагу студентів під час їхнього відпочинку, а тому знання про правила гри, розміри майданчиків, кількість гравців є необхідними для організації активного відпочинку [2].

Рівень сформованості готовності учнів до застосування інноваційних здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності у залежить від низки факторів, визначальним серед яких все ж є злагоджена роботи викладацького складу, добре спланована й зорганізована робота з фізичного виховання у ході навчальних занять та позааудиторної діяльності [2-3; 7]. У працях Є. Вишар, Л. Клеценко досліджено розмежування понять «готовність» і «компетентність». На основі узагальнення альтернативних підходів до вивчення цього питання, вона стверджує, що професійна компетентність і готовність є базою, на якій ґрунтується професіоналізм і педагогічна майстерність, що їх може досягти людина, спроможна до саморозвитку, самовдосконалення у власній діяльності. Компетентність і готовність є інтегральними новоутвореннями, що свідчать про ступінь підготовленості до діяльності [15].

У багатьох випадках поняття «готовність до діяльності» науковці пов'язують з професійно-педагогічною підготовкою, а компетентність розглядають як наслідок педагогічної освіти. Науковиці розглядають компетентність як головну умову якісної діяльності майбутнього фахівця, як ознаку його здібностей та охарактеризовують як інтегративну якість людини, що полягає в здатності та готовності до діяльності, ґрунтується на знаннях, досвіді, обізнаності й навичках, що зв'язок компетентності з досвідом діяльності й становить різницю між поняттями «компетентність» і «готовність» [15; 19].

Здоров'язбереження потрактовано як вплив сукупності суспільно-політичних, соціально-економічних, техніко-юридичних, санітарно-гігієнічних, протиепідемічних чинників на раціональне використання потенціалу здоров'я особи; з'ясовано, що особливого змісту воно набуває в освітній діяльності, оскільки в закладах освіти всіх ланок використовують здоров'язбережувальні технології: від дошкільного закладу й позашкільля до основної, старшої (профільної), фахової передвищої, вищої освіти.

Здоров'язбережувальні інноваційні технології в контексті дослідження становлять цілісну систему методів, прийомів, форм роботи зі студентами сучасних закладів вищої освіти, які передбачають популяризацію здорового способу життя, формування культури здоров'язбереження з урахуванням необхідності оновлення змісту, методів, форм навчання і виховання,

модернізації освітнього процесу завдяки використанню активних, інтерактивних методик, групових форм роботи й активізації пізнавальної діяльності майбутніх фахівців; їхньою метою є формування готовності студентами сучасних закладів вищої освіти до застосування здоров'язберезувальних інноваційних технологій у професійній діяльності. Тому це розглядається як цілеспрямований поетапний неперервний процес набуття знань, розвитку й удосконалення вмінь і навичок здобувачів вищої освіти щодо здоров'язберезувальних інноваційних технологій (фізкультурно-оздоровчі, медико-профілактичні, технології збереження та стимулювання здоров'я, технології навчання здоровому способу життя) та необхідності їхнього застосування в професійній діяльності. Цей процес передбачає послідовне оволодіння студентами сучасних закладів вищої освіти системою знань, умінь і навичок, визначення мотивів і потреб щодо зміцнення свого здоров'я, підтримки власної рухової активності та залучення до неї інших людей.

Література:

1. Жалій Р. В. Формування здоров'язберігаючої культури студентської молоді в умовах сучасного закладу вищої освіти. Педагогічні науки. Зб. наук. пр. Полтавськ. нац. пед. ун-ту ім. В. Г. Короленка. 2018. Вип. 70. С. 110-112.
2. Жалій Р. В. Формування навичок soft skills під час навчальних занять з фізичного виховання у сучасному ЗВО. Психолого-педагогічні координати розвитку особистості. Мат. І Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річчю Нац. ун-ту «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка. Полтава. 2020. С. 123-127.
3. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата зверення: 13.12.2024).
4. Концепція безпеки в закладах освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-kontseptsii-bezpeky-zakladiv-osvity-i070423-301> (дата звернення: 12.12.2023).
5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 10.12.2023).
6. Шевченко О. Т. Феномен «резильєнтності» як наукова психологічна проблема. Актуальні питання рекреаційної психології та педагогіки дитинства : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 15 верес. 2018). С. 44– 47.
7. Шушпанов Д.Г. Синкретичність трактування здоров'я в контексті його соціально-економічного пізнання / Д.Г. Шушпанов. Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль : ВПЦ Тернопільського національного економічного університету. «Економічна думка», 2014. Т. 16. № 1. С. 14–21.

Abstract. The introduction of health-preserving technologies in the educational space of higher education is an urgent need and requirement of modern realities. The goal is to trace the features of the use of innovative health-preserving technologies in the process of physical education of students. Research methods: analysis of scientific, educational and methodological publications on the subject of research, analysis and synthesis, objectivity and systematicity. Results: health-

preserving is interpreted by the authors as the influence of a set of socio-political, socio-economic, technical and legal, sanitary and hygienic, anti-epidemic factors on the rational use of a person's health potential; it was found that it acquires a special meaning in educational activities, since health-preserving technologies are used in educational institutions of all levels. It is concluded that health-saving innovative technologies in the context of the study constitute a holistic system of methods, techniques, and forms of work with students, which provide for the popularization of a healthy lifestyle, the formation of a health-saving culture, taking into account the need to update the content, methods, and forms of teaching and upbringing, and to modernize the educational process through the use of active, interactive methods, group forms of work, and the activation of cognitive activity. In the medical aspect, health-saving technologies are considered from the point of view of preserving health and restoring it as a result of building a sequence of factors that prevent the destruction of health while simultaneously creating a system of favorable conditions for health.

Keywords: *innovations in education, innovative health-saving technologies, higher education students, health-saving.*

Стаття відправлена: 24.12.2024 г.

© Жалій Р.В.